

## ΝΑΝΟΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

# Το ελάχιστο για τον παρατρίχα εκατόχρονο νομάδα του κόσμου τούτου...

Για τον Νάνο Βαλαωρίτη έχουν γράψει και μιλήσει πολλοί, από θεωρητικούς της λογοτεχνίας και μεταφραστές -ενδεικτικά θυμίζω κείμενα της Ελισάβετ Αρσενίου, του Βίκτωρα Ιβάνοβιτς και της Φωτεινής Παπαρήγα- μέχρι ποιητές, κριτικούς τέχνης και καλλιτέχνες -θυμίζω αντίστοιχα τοποθετήσεις του Μιχαήλ Μήτρη, του Αντρέα Παγουλάτου, του Ντίνου Σιώτη, της Νάντιας Αργυροπούλου, του Κωστή Τριανταφύλλου και του Δημήτρη Αληθινού. Αναρωτιέμαι, λοιπόν, τι το διαφορετικό μπορώ, σε αυτήν τη χρονική στιγμή, να προσθέσω για τον Νάνο Βαλαωρίτη. Θα επιχειρήσω, σε αυτό το πρώτο μου κείμενο μετά την ανάμνηση του Νάνου αλλιώς, να πάρω με τη σειρά τα γεγονότα εκείνα που αφορούν στο πόσο αυτός ο υπέροχος δάσκαλος των γραμμάτων και των τεχνών λάτρευε τη ζωή, τη νιότη, τον κόσμο αλλά και τους φίλους του, για να τους εντάσσει μέχρι και στις σελίδες του βιβλίου του *Μα το Δία*.

Το 2005 στην Ελληνοαμερικανική Ένωση, ύστερα από μια ομιλία, τον πλησίασα δειλά και του συστήθηκα. Είχα, είπα, κάποια ποιήματα να του δείξω. Δέχτηκε να τα δει και, προς έκπληξή μου, μου έδωσε τον αριθμό του σταθερού του τηλεφώνου για να συνεννοηθούμε. Δεν θα ξεχάσω τη στιγμή της σιωπηλής εξέτασης σε δυο αντικριστές πολυθρόνες, αργότερα, στο γραφείο του σπιτιού, -ένα χώρο που στην πορεία διαπίστωσα ότι δεν χρησιμοποιούσε συχνά για συζητήσεις-, όταν διάβασε τα τρία ποιήματα. Παρατήρησε κάποια θέματα ύφους και στη συνέχεια με ρώτησε αν συμφωνώ να δημοσιευτούν στη *Νέα Συντέλεια*. Αυτή ήταν και η πρώτη μου δημοσίευση.

Μέχρι να σημάνει ο τυπογράφος, όμως, μου πρότεινε να πηγαίνω τα Σάββατα στις συναντήσεις των ποιητών, στο πατάρι του Κοραή, Ναυαρίνου και Ιπποκράτους. Τις συναντήσεις συντόνιζε ο ίδιος μαζί με τον Αντρέα Παγουλάτο, ενώ ερχόταν πάντα και η κόρη του Νάνου, ζωγράφος και ποιήτρια, η Κατερίνα.

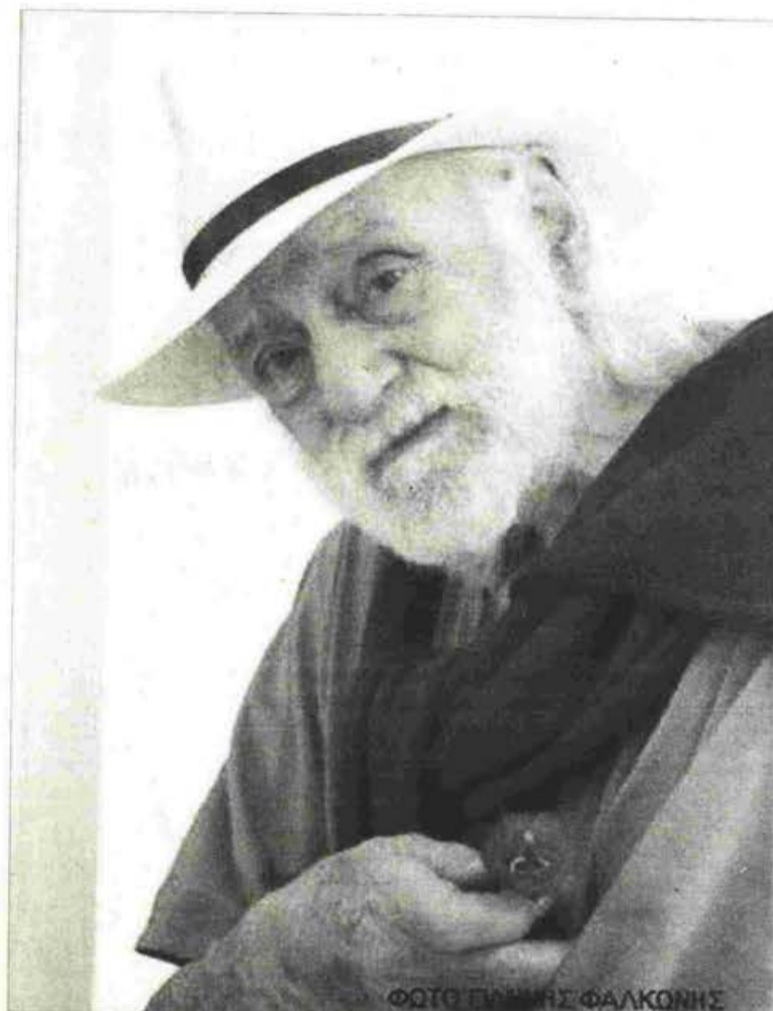
Στον Κοραή, οι ποιητικές συναντήσεις είχαν χαρακτήρα. Πάντα έρχονταν και κάποιοι προσκεκλημένοι φίλων, όπως η Νένα Βενετσάνου που θυμάμαι για τα απανωτά φραπεδάκια με τον Αντρέα. Όταν πήγαινα, εκεί γύρω στις τρεις το μεσημέρι, έβλεπα μια ομάδα ανθρώπων ζωηρή, με διαφωνίες, επιχειρήματα, αντικρούσεις, ενώ τα ανέκδοτα του Μιχαήλ Παπανικολάου έδιναν ρέστα.

Τώρα, τι σχέση έχουν όλα αυτά με τον Νάνο; Έχουν, γιατί χάρη σε εκείνον μού ανοίχτηκε ένας ουσιαστικός ποιητικός

ορίζοντας, όπου η ζωή πρωτοστατούσε και οι ιδέες συμπεριλαμβάνονταν. Μεταξύ άλλων, ανέφερε συχνά τον Μπρετόν, του οποίου είχε και φωτογραφία σε καδράκι. Επίσης, θεωρούσε *Τον Εβδομέρο* του Ντε Κίρικο, *Το Λευκό Ξενοδοχείο* του Ντ. Μ. Τόμας και *Τα τριφερά κοιμητήρια* της Στάν από τα πιο σημαντικά λογοτεχνικά έργα που σου δίνουν ερεθίσματα και για αυτό επιστρέφαμε σε αυτά συχνά. Διάβαζε ελληνικό και ξένο Τύπο, ενώ πολλές φορές από τίτλους άρθρων -μέχρι και οικονομικών- εμπνεόταν τίτλους ποιημάτων του. Κάπως έτσι έμαθα ότι σημαντικό είναι να συζητάς για να γεννιούνται τα ερεθίσματα. Σημαντικό είναι να έχεις θέμα, αλήθεια, ταυτότητα.

Στο σπίτι των βιβλίων της Πατριάρχου Ιωακείμ, εκεί που βράδιαζε όμορφα, οι καλές συζητήσεις, πριν από χρόνια, διαρκούσαν με μια κούπα τσάι ένα τρίωρο. Δεν υπήρχε πρόγραμμα. Μεταξύ φίλων, λέγονταν τα νέα, τι διαβάσαμε, και, από το πουθενά, η μνήμη του ποιητή ξετρύπωνε θέματα. Απίστευτο πηγάδι ήταν το μυαλό του. Ξεδιπλώνονταν το ταλέντο του, καθώς για είκοσιπέντε χρόνια ο Νάνος Βαλαωρίτης δίδασκε δημιουργική γραφή στο Πανεπιστήμιο του Σαν Φρανσίσκο.

Ήταν επόμενο, κατά συνέπεια, να αναφέρει συχνά τον Ρόμπερτ Γκρέιβς, τον Σεφέρη αλλά και τον Εγγονόπουλο. Από τον Νάνο έμαθα για τη Μαντώ Αραβαντινού και την αναζήτηση στα βιβλιοπωλεία. Ενώ χάρη στην ανθολογία του μαζί με τον Θανάση Μασκαλέρη της μοντέρνας ελληνικής ποίησης στα αγγλικά, έχουμε σήμερα έναν κατατοπιστικό σκελετό για



ΦΩΤΟ: ΠΑΝΟΣ ΦΑΛΚΟΝΗΣ

τα ποιητικά χρονικά της χώρας μας καθώς και μια απόδοση του συναισθήματος ή της ιδέας του σε άλλη γλώσσα.

Επανερχόμενη στον Εγγονόπουλο, ας σημειωθεί ότι ο Νάνος είχε συλλογική συνειδηση. Όπως έχει γράψει στο κριτικό δοκίμιο *Για μια θεωρία της γραφής Γ*, «Το να φοβάσαι τον θάνατο δε σημαίνει να φοβάσαι τον προσωπικό σου αφανισμό, μα να φοβάσαι τη συλλογική λήθη», ιδέα που έβρισκε σύμφωνο και τον Εγγονόπουλο, ο οποίος είχε δηλώσει: «Αυτό που λυπάμαι όταν πεθάνω, είναι που θα πάψω να είμαι Έλληνας πολίτης». (βλ. εκδ. Ψυχογιός, σ. 45). Πράγματι, όταν μιλάς με ανθρώπους που έχουν διαβάσει για να μεταδώσουν αυτό που έχουν ή είχαν κάποτε διαβάσει, η εμπειρία της συζήτησης είναι μια ατέρμονη αλλά κυκλική κινούμενη περιπέτεια.

Ανατρέχοντας στη βιογραφία του Νάνου Βαλαωρίτη από τον Δημήτριο Χ. Σκλαβενίτη των εκδόσεων Νεφέλη, ο αναγνώστης μπορεί να διαβάσει στοχασμούς και θέσεις για τον μεγάλο ποιητή και συγγραφέα. Και το τεύχος 178 του λογοτε-

χνικού περιοδικού «Οδός Πανός» έχει πολύ ενδιαφέροντα άρθρα, από τα οποία φράσεις μάς ξυπνούν εικόνες, ενώ ανάλογο αφιέρωμα -σε δική μου επιμέλεια- είχε γίνει και από το περιοδικό «Διαβάζω» το 2010. Η προφορικότητα, εμφανής στα ποιήματα του Νάνου Βαλαωρίτη, ή η καταστασιακότητα αυτών, όπως το σώμα κινεί και συγκινεί συγχρόνως ως μηχανή εν προκειμένω, είναι η κεντρική ιδέα στη βάση της οποίας η γλωσσοκεντρική ποιητική παράδοση έχτισε τον άξονά της. Είναι, παράλληλα, και ένας υπερρεαλιστικός καθρέφτης, μέσα από τον οποίο διακρίνεται το παιγνιώδες ή και η ερωτική συμμετοχή του ποιητή στα τετρίπια της καθημερινότητας. Όσο η τελευταία να είναι μια νέα, κάθε φορά, καθημερινή ζωή αντί να πρόκειται για μια επαναληπτική μηχανιστικά δυνατότητα του καθημερινού.

Εν κατακλείδι, ο Νάνος Βαλαωρίτης δεν έγινε τυχαία ο Νάνος μας. Χάρη στην προσωπικότητά του, στο οξύ μυαλό αλλά και στη βαθιά συναισθηματική κουλτούρα του, ανέπτυξε κώδικες με τους συνανθρώπους και συνομιλητές του, ενώ ήθελε να μιλήσει με όλους. Το βλέμμα μου πέφτει τυχαία πάνω στο ποίημά του *Στο δωμάτιο* από τη συλλογή του *Πικρό Καρναβάλι* (εκδ. Ψυχογιός) και αφουγκράζομαι το χρόνο. Θυμάμαι μια τηλεόραση να παίζει μόδα στο αθόρυβο, βιβλία στο πάτωμα, μετά το τάμπλετ και τις αναρτήσεις του, αργότερα, μια διάθεση συχνότερης επαφής με το άυλο, μεγαλύτερα κενά στην επικοινωνία, αλλά ενδεχομένως ποιητικά διαλείμματα σιωπής, και φτάνουμε στο σήμερα. Στο σήμερα που μου λείπει η φωνή του όσο επίπονα ακόμη ακούγεται από διάφορες καταγραφές της. Διότι, όπως συμβαίνει με τους υπέροχους φίλους, οι φωνές έχουν μια ψυχαναλυτική επίδραση, ενέχουν ένα κάλεσμα που δίνει το χέρι στη ζωή και ξεχνάμε όλα τα άλλα. Ύστερα, μένουν τα άλλα, όταν μία από αυτές τις φωνές γυρίζει στον παράδεισό της.

Αντιγόνη Κατσαδήμα